

KONYA CAMİLERİNDEKİ AHŞAP MİHRAPLARDAN ÖRNEKLER

EXAMPLES OF WOODEN MIHRABS IN KONYA MOSQUES

Zehra USLU BÜLBÜL*

Nilgün ÇEVİRİMLİ**

ÖZ

Mihrap, cami mimarisinde önemli mimari öğelerden biridir. Mihrabın kullanımında amaç aynı olmakla birlikte devirlere, bölgelere göre malzeme, teknik, form ve süsleme bakımından farklılıklar göstermektedir. Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı'nın erken ve klasik dönem mihraplarında form ve süsleme bakımından geleneksel öğeler ağırlıklı olup, bu dönem mihraplarında alçı, çini mozaik, taş ve mermer malzemelerin kullanıldığı görülmektedir. 18. yüzyıldan sonra ise mihrapların biçim ve süslemelerinde batılı sanat akımlarının etkileri görülmeye başlamış, Türk sanatı motifleri ile batı sanatı motiflerinin birlikte denendiği süsleme programları ortaya çıkmıştır. Bu bezeme üslubu, Osmanlı Geç Dönemi'nde ve sonrasında, Konya çevresindeki tarihi camilerin ahşap mihraplarında kullanılır hale gelmiştir. Bu ahşap mihraplar, yapıldıkları dönemin sanat anlayışını, kültürel değerlerini yansıtan özgün özelliklere sahip mihraplardır. Bu çalışmada, Konya ilçelerinde bulunan, Beylikler ve Osmanlı dönemlerine ait yedi adet tarihi camide bulunan ahşap mihraplar, form, boyut, mihrap nişi plan şeması, malzeme, süsleme ve yapım tekniği bakımından değerlendirilmiş ve tipoloji çalışması yapılmıştır. Bu araştırma ile Konya'nın bazı ilçelerindeki camilerin ahşap mihraplarındaki sanat üslubu ortaya konulmuş, projelendirme ve uygulama çalışmalarındaki dönem karşılaştırmalarına katkı sağlanması ve belgeleme çalışması olarak kaynak oluşturması hedeflenmiştir. Mihrapların tespiti ve belgelenmesi, literatür ve arşiv taraması çalışmada kullanılan başlıca metotlardır.

Anahtar kelimeler: Ahşap mihrap, Konya, mihrap nişi, süsleme, cami

ABSTRACT

Mihrab is one of the important architectural elements in mosque architecture. Although the purpose of the use of the mihrab is the same, it differs in terms of material, technique, form and decoration according to periods and regions. In the early and the classical period, mihrabs of Anatolian Seljuk, Principalities and the Ottoman Empire, traditional elements are predominant in terms of form and decoration and it is seen that plaster, tile mosaic, stone and marble materials were used in this period. After the 18th

* Dr., Mimar. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2811-1269> ♦ E-mail: zehrauslubulbul@gmail.com

** Dr., Vakıf Uzmanı, Sanat Tarihiçisi. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4694-7721> ♦ E-mail: ncevirimli@gmail.com

century, the effects of western art movements began to be seen in the form and decoration of the mihrabs, and decoration programs in which Turkish art motifs and western art motifs were tried together emerged. This style of decoration was used in the wooden mihrabs of the historical mosques around Konya during the Late Period of the Ottoman Empire and afterwards. These wooden mihrabs have unique features that reflect the artistic approach and cultural values of the period when they were made. In this study, firstly the emergence and the process of the development of the mihrab concept is examined, and then the development of the mihrab as an architectural element and its architectural change in Anatolian lands are emphasized. The wooden mihrabs in seven historical mosques in the districts of Konya, which belong to the period of the Principalities and the Ottoman Empire and which are determined within the scope of the research, are evaluated in terms of form, size, niche plan scheme, material, ornament and construction technique. The data obtained as a result of the analysis are transferred to the tables and a typology is created by classifying the mihrab's architectural features and plan schemes, crown features, recessed arch, corner bead and stereobate features. All of the inverted U-shaped mihrabs are placed in the middle of the qibla wall, except for the mihrab of Beyşehir Bayafşar Hızır Ali Paşa Mosque. All the mihrabs investigated have a semicircular niche plan. Two of the seven mihrabs do not have a crown. In the decoration program of wooden mihrabs; there are herbal, geometric ornaments, hand-drawn ornaments and objective ornamental elements. Objective ornamentations are seen in all seven mihrabs. As a wood decoration technique; carving, openwork, lattice, applique, gluing, woodworking and wood painting techniques are used. In ornamental applications, traditional motifs such as rumi, palmette and lotus have been highly stylized.

With this research, the artistic style of wooden mihrabs in some districts of Konya is revealed; it is aimed to contribute to period comparisons in project design and implementation studies and to create a source as a documentation study. Detection and documentation of the structures on the site, literature and archive scanning are the main methods used in the study.

Keywords: *Wooden mihrab, Konya, mihrab niche, ornament, mosque*

Giriş

Bu çalışmada, Konya çevresinde bulunan Beylikler ve Osmanlı Dönemi cami mimarisinin en önemli öğelerinden olan ahşap mihraplar değerlendirilmiştir. Araştırma konusu mihrapların yer aldığı camilerin arşiv kaynaklarına dayanılarak, camilerin 14. yüzyıl, 16. yüzyıl, 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başına tarihlendikleri tespit edilmiştir. Ancak yapıların geçirdiği onarımlar nedeniyle birçok mihrabın, yapıların ilk yapıldığı dönemdeki özelliklerini koruyamadıkları, bazı değişikliklere uğradıkları, bu değişimlerin süsleme programlarında da etkili olduğu görülmektedir.

Çalışmada Konya'nın ilçelerinde bulunan camilerden Ilgın Ağalar Köyü Cami'nin ahşap mihrabı, Beyşehir Üstünler Gedik Ahmet Paşa Cami'nin ahşap mihrabı, Seydişehir Seyyid Harun Veli Cami mihrabı, Beyşehir Bayavşar Hızır Ali Paşa Cami mihrabı, Kadınhanı Pınarbaşı Cami mihrabı, Kadınhanı Çavundur Cami mihrabı ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Böylece Konya'nın kırsal bölgesinde sergilenen, nitelikli ahşap mihrapların sanat üslubu belgelenmeye çalışılmıştır. Mihrapların malzeme, teknik, süsleme programları, plan şemaları, mihrabı oluşturan bölümler bakımından analizi, belgeleme ve tipoloji çalışması yapılarak, restitüsyon araştırmalarına ve daha sonraki dönemlere ışık tutacak bir temel kaynak oluşturması hedeflenmiştir. Öncelikle mihrap kavramının gelişimi irdelenmiş daha sonra mihrapların değerlendirmesine geçilmiştir. Mihrapların cephe ve plan çizimleri, fotoğraf gibi görsellerle detaylandırılmıştır. Bu inceleme sonucu tespit edilen veriler tablolara aktarılmıştır.

Mihrabın Ortaya Çıkışı

Mihrap, Kâmus-ı Türkî'de mescid, cami veya diğer mabedin namaz kılınan kible cihetindeki cephesinin iç tarafında yapılan, imamın önünde namaz kıldığı oyuk olarak tanımlanmıştır.¹ Cami mescit ve namazgâhlarda, kible yönünü gösteren ve imamın cemaat önünde durarak namaz kıldırması için ayrılmış yer², bir ibadet mekanında litürjik yönelme doğrultusunu gösteren küçük girinti şeklinde tanımlara rastlanmaktadır³. Buradaki kible istikametinin anlamı, Müslümanlar dünya üzerinde nerede bulunursa bulunsun namaz kılarken Kabe'ye yönelmeleridir⁴.

T. Erzincan'ın, Zemaşeri'nin *El-Fa'ik* adlı eserinin I. cildinden ve Muhammed Abdürrauf el-Münavi'nin *et-Tevkif 'ala Mühimmatı'te'te'arif* (nşr. M. Rıdvan ed-Đaye) adlı eserinden naklettiğine göre mihrap kelimesinin, “*çatışmak ve savaşmak*” anlamlarındaki *harb* kökünden türediği, bunun da önemli yerlere ulaşmak veya bunları korumak ve savunmak için büyük gayret gösterilmesi ve savaşılmasıyla ilişkili olduğu söylenmiştir⁵.

Mihrap kelimesi, Kur'ân-ı Kerîm'de beş ayette geçmektedir.⁶ Bunlardan üçünde (Âl-i İmrân 3/37, 39; Meryem 19/11) Hz. Zekeriyyâ'nın mâbeddeki özel mekâna giriş

1 Şemseddin Sami, 1317, 1299.

2 Arseven, 1950, 1347; Top, 2002, 128.

3 Sözen & Tanyeli, 2005, 161.

4 Top, 2002, 128.

5 Zemaşeri, I, 273 ve Münavi, 1990, 642'den aktaran Erzincan, 2005, 31.

6 Bozkurt, 2007, 10.

çıkışından ve orada namaz kılışından, diğerinde ise (Sâd 38/21) Hz. Dâvûd'un bulunduğu mihraba/mabede/ ibadetgâha aralarındaki ihtilâfi çözmesi için iki kişinin ona gelişinden söz edilmektedir. Sebe 34/13'te mihrabın çoğulu olan *mehârib* kelimesi *yüksek binâlar, kaleler, mâbedler* anlamındadır⁷.

Hazreti Peygamber ve dört halife döneminde kible, renkli bir çizgi veya belirli işaretlerin bulunduğu taş bir levha ile gösterilmiş, Medine'de ilk yapılan Mescid-i Nebevi'de, Basra, Kûfe ve Fustat'ta ilk yapılan camilerde girinti biçiminde mihrap yapılmıştır.⁸ Bozkurt⁹, Taberani'nin (873-970) Hz. Muhammed döneminde mihrap ve kiblenin gösterim şekliyle ilgili şu hadisi aktardığını belirtmektedir: "...Peygamber mescit inşa edilmeden önce odun/kütük (haşebe) parçasını önüne koyarak namaz kılıyordu. Mescid inşa edildiğinde O'nun için bir mihrap inşa edildi, namazlarını orada kılmaya başladı. Hz. Peygamber, ona yöneldiğinde kütük (yavrusunu kaybetmiş) devenin inlemesi gibi inledi. Sonra Hz. Muhammed elini kütüğün üzerine koydu ve kütük de sakinleşti". İlk inşa edildiğinde üstü açık bir ibadet mekanı olan Mescid-i Nebevi'de Hz. Muhammed'in namaz kıldırıldığı alanın üzeri ahşap direkler üzerine oturan bir sundurma ile kapatıldı¹⁰.

Emevi döneminin başlamasıyla yarım daire formlu girinti yapan hücre şeklindeki mihrap cami ve mescitlerde yapılmaya başlanmıştır.¹¹ İlk girintili niş tarzındaki mihrabın, Ömer Bin Abdulaziz tarafından, Medine valiliği sırasında Mescid-i Nebevi'nin imarı aşamasında Resul-i Ekrem'in namaz kıldırırken durduğu yere ilave ettirdiği rivayet edilmekle birlikte, Kahire'deki Amr bin Âs Camii'nde de önceleri mihrabın girintili olmadığı, bunun ilk defa Kurre bin Şerik tarafından gerçekleştirilen imar sırasında ilave edildiği belirtilmektedir¹². Hz. Muhammed'in evinin avlusunda namaz kıldırırken yüzünü döndüğü noktayı göstermek ve onun ilk imam olduğunu hatırlatmak gibi simgesel bir işlevi olan bu ilk mihrap günümüze ulaşmamıştır¹³.

Kible yönünü göstermekle birlikte, Hz. Muhammed'e ait bir makam olduğunu gösteren, onun liderliğinin sembolü olan ve Hz. Muhammed'in ilk imam olduğunu hatırlatan niş tipi mihrap, zamanla gelişerek cephe düzenlemesiyle İslam mimarisine özgü bir unsur olarak yerini almıştır¹⁴. Ayrıca Yetkin, mihrabın yalnızca kible yönünü gösterme gereksiniminden dolayı değil aynı zamanda imamın tek başına tuttuğu saf yerinden tasarruf edip saf sayısını artırmak amacıyla duvarda bir hücre açılarak niş tipi mihrap oluşturulduğunu belirtmektedir¹⁵.

7 Erzincan, 2005, 30.

8 Yetkin, 1965, 4.

9 Taberânî, Ebu'l Kâsım Süleyman b. Ahmed, (tarihsiz), 126-127'den aktaran Bozkurt, 2015, 193.

10 Bozkurt ve Küçükkaççı, 2004, 282.

11 Top, 2002, 128.

12 Erzincan, 2005, 31.

13 Bozkurt, 2007, 11-12.

14 Bozkurt, 2015, 195.

15 Yetkin, 1965, 4.

Oleg Grabar, mihrabın simgeçiliğinin yanısıra “*Kurtuba örneğinde görülen biçimiyle insanlara Tanrısal lütfun yolunu açan bir kapı görünümü gibi gizemli bir yan anlam*” taşıyabileceğinden söz etmektedir¹⁶. Mihrap, işlevsel özelliğinin yanında simgesel boyutu ile de cami tasarımına katılan dini bir unsur olup, İslam mimarisinde ibadet mekânında bir yönlendirme unsuru olması bakımından önemli bir mimari öğedir.

Mimari Öğe Olarak Mihrabın Gelişimi

8. yüzyıla kadar mihrapların şekline dair net bir bilgi bulunmamasına rağmen bu yüzyıldan sonra kible duvarının ortasına bir hücre oyularak mihrabın temeli atılmıştır. Daha sonra mihrabı oluşturan öğeler zamanla gelişerek geleneksel bir mihrap şeması oluşturulmuş, ancak bu malzeme, cephe düzeni, plan ve süsleme bakımından buldukları bölgelere ve zamana göre farklılıklar göstererek gelişim göstermiştir¹⁷. Mihrabın İslam mimarisinde görülmeye başlaması Emeviler dönemine tarihlenmektedir. Daha sonra Abbasi ve Fatımi dönemi mihrapları gelişim göstererek, malzeme açısından zenginleşmiş ve cephe düzeni elde edilmiştir¹⁸.

Türklerin İslamiyet’e geçişi ile mimari ve sanatta yeni üslup ve yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. İlk müslüman Türk devleti olan Karahanlılar’ın mimari eserleri, sonraki Türk devletlerinin mimari ve sanat anlayışında etkin rol oynamıştır¹⁹. Başlangıçta yarım daire, kare planlı nişler ve kavsaradan oluşan 8. yüzyıl mihraplarına, 9. yüzyıldan itibaren sütunce, köşelik, çerçeve ve tepelik elemanları eklenerek portallere benzeyen bir düzen oluşmuştur. Mihraplarda iki ya da daha çok kenar bordürünün mihrap nişini çevrelemeyle oluşan dikkörtgen formun görüldüğü ilk örneklere 9. yüzyılda rastlanmaktadır²⁰.

Malazgirt Savaşı’ndan sonra Selçuklular döneminde faaliyet gösteren yapı ustaları ve sanatkârlar, geleneksel üslup özellikleri ile Anadolu’nun yerel motiflerini kaynaştırarak, özgün bir mimari sentez ortaya koymuşlardır. Bu doğrultuda, 12 ve 13. yüzyıllarda erken dönem Anadolu Türk mimarisinde yapılan mihraplar, üslup ve tasarım özellikleri bakımından önemli bir yere sahiptir²¹.

12. yüzyılın ikinci yarısından 14. yüzyılın sonuna kadar olan süreçte Anadolu’da uygulanan mihrap şeması, dikkörtgen çerçeveli, kemersiz veya basık sivri kemerli, mukarnaslı kavsaralı, köşeleri sütunçeli, dikkörtgen, çokgen veya çift nişlidir. Çoğunlukla kesme taş ve mozaik çini kullanılırken, çok azında alçı malzemenin kullanıldığı Anadolu Selçuklu Dönemi mihraplarının boyutları genellikle içinde yer aldıkları yapı ile orantılıdır. Kesme taş 12. yüzyılın ikinci yarısından 14. yüzyıl sonuna kadar mihraplarda en çok kullanılan malzemedir. Ayrıca 13. yüzyılın başına kadar oymalar yüzeysel, süsleme düzeni geometrik temalı iken daha geç tarihli mihraplarda bitkisel öğeler de bu düzene

16 Grabar, 1998, 160.

17 Bakırer, 1976, 5; Top, 2002, 129.

18 Top, 2002, 129.

19 Top, 2002, 129; Cezar, 1977, 97-99.

20 Bakırer, 1976, 5.

21 Bozkurt, 2007, 13.

eklenmiş, süsleme zenginleşmiş ve yüksek kabartma yapılmıştır. 13. yüzyıl sonu kesme taş mihraplarında geometrik ve bitkisel süsleme düzeni ile yazı bir arada kullanılarak zengin ve girift bir şekle girmiştir²². 12. ve 14. yüzyıllarda Güneydoğu Anadolu ve Orta Anadolu'da Artuklu, Saltuklu, Mengücek ve Selçuklu eserlerinde kesme taş mihraplar görülmektedir²³. Kesme taştan yapılmış mihrapları 12. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Artuklu eserleri Diyarbakır Kale Camii'nin taşıyıcı ayaklarında, Harput Ulu Camii'nde, Kızıltepe Ulu Camii'nde, Mengücekliler'den günümüze ulaşan Divriği Ulu Camii'nde, Anadolu Selçuklu dönemi eserleri Sivas Keykavus Darüşşifası türbesinde ve Niğde Alaeddin Camii'nde görmek mümkündür.

13. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'da mozaik çinili mihraplar daha çok görülmektedir²⁴. Çini, çini-mozaik ve alçı kullanılarak yapılmış mihraplar daha çok Konya ve çevresindeki Anadolu Selçuklu Dönemi eserlerinde görülmektedir. Anadolu Selçuklu Dönemi yapıları Konya Alaeddin, Konya Sahip Ata, Sadreddin Konevî, Kayseri Kölük Camileri ile Konya Sırçalı Mescit mihrapları ve Eşrefoğulları Beyliği eseri Beyşehir Eşrefoğlu Camii mihrabı, mozaik çinili mihrapların Anadolu'daki önemli örnekleridir²⁵.

14. yüzyılda sayıca artan alçı mihraplara Karamanoğlu ve Candaroğlu Beylikleri eserlerinde rastlanmaktadır²⁶. 14. yüzyılın ikinci yarısından 15. yüzyılın ikinci yarısına kadar daha çok Selçuklu geleneğini yansıtan alçı mihrapların Bursa ve Ankara çevresinde de yoğunlaştığı görülmektedir.²⁷ Ankara Aslanhane (Ahi Elvan) Camii, Ankara Hacı İvaz Mescidi, Konya Sakahane Mescidi, Sahip Ata Mescidi, Sahip Ata Hanıkahtı, İç Karaaslan Mescidi mihrapları²⁸, Konya Koca Hasan Mescidi, Zemburi Mescidi mihrapları²⁹, Bursa Timurtaş (Demirtaş) Camii, Bursa Hacı İvaz Mescidi, Bursa Orhan Camii mihrapları³⁰ alçı mihrabın görüldüğü örneklerdir.

Mermer, Erken Dönem Osmanlı selatin cami mihraplarından yalnızca Edirne Eski (1414) ve Üç Serefeli (1447) camilerinin mihraplarında görülürken, Klasik Osmanlı Dönemi selatin camilerinde mihrabın ana malzemesini oluşturmaktadır. Edirne Selimiye Camii, Konya Sultan Selim Camii, İstanbul Fatih Camii ve Sultan Ahmet Camii mermer malzemeli mihrap örneklerindedir³¹.

Anadolu'da ahşap mihrap geleneğinin en önemli temsilcisi 14. yüzyıl ortalarına

22 Erzincan, 2005, 33.

23 Bakırer, 1976, 105-106.

24 Erzincan, 2005, 33.

25 Erzincan, 2005, 34.

26 Bakırer, 1976, 105-106.

27 Bozkurt, 2007, 260.

28 Bakırer, 1976, 124, 176, 177, 189, 196; Öney, 1976, 56; Yetkin, 1986, 105-110.

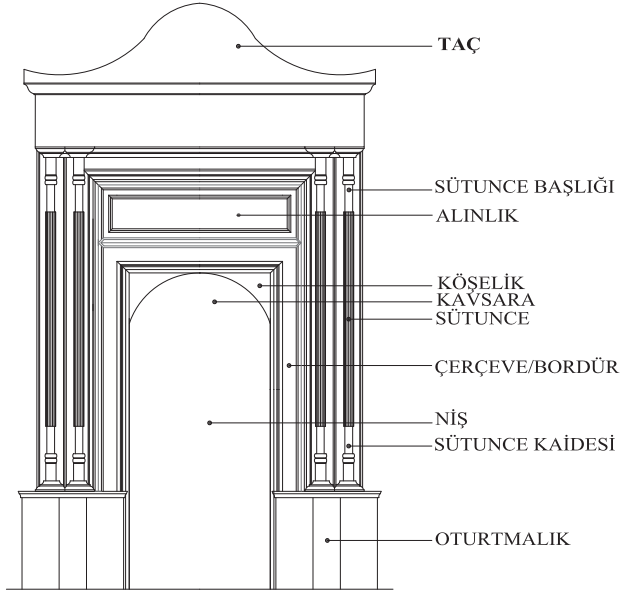
29 Önge, 1992, 187.

30 Top, 1997, 35, 56, 96.

31 Bozkurt, 2007, 215.

tarikhendirilen Ürgüp-Damsa Köyü Taşkın Paşa Camisi mihrabıdır³². Mihraplarda ahşap kullanımı daha çok Karadeniz Bölgesi ahşap camilerinde görülmekle birlikte, Konya ve çevresi de ahşap mihrapların çokça uygulandığı bir bölgedir. Konya'daki Anadolu Selçuklu Dönemi mihraplarında daha çok çini mozaik, taş ve alçı malzeme kullanılırken, minberlerde, vaaz kürsülerinde, kapı ve pencere kanatlarında ise ahşap daha yoğunlukla kullanılmıştır. Ancak Geç Dönem Osmanlı ve sonrasında, Konya ve çevresindeki cami ve mescitlerde ahşabın, mihraplarda da kullanıldığı görülmektedir. Mimari geleneklerin oluşmasında, yapım ve süsleme biçimlerinin şekillenmesinde bâni, usta gibi faktörler yanında malzemeye de kolay ulaşılabilir olması önemli bir etken olmuştur.

Artvin/Borçka/Camili Mahallesi Cami (1855)³³, Çaykara/Uzungöl/Filak Mahallesi Cami (1813) Mihrabı, Dernekpazarı/Güney Kondu Mahallesi Cami (1819) Mihrabı, Sürmene/Çamburnu Mahallesi Kuşluca Camii (1893) Mihrabı Trabzon'daki ahşap mihraplara örnektir³⁴. Şükran Mescidi, Tercüman Mescidi, Ahi Baba Mescidi, Bab-ı Aksaray Camii, Dolap Mektep Mescidi, Keçeciler Camii, Kuzgunkavak Cami mihrapları Konya merkezdeki ahşap mihrap örnekleridir³⁵. Konya köylerinde bulunan diğer ahşap mihraplara ise Beyşehir Bayındır Köyü Camii³⁶, Ilgın Yukarı Çiğil Fazıl Camii (1880)³⁷ örnek verilebilir.

Çizim 1: Ahşap mihrap bölümleri şeması.
(Çiz.: Z. Uslu Bülbül)

Mihrap; tepelik, çerçeve ve kenar bordürleri, köşelik, rozet (levha, kabara), kemer, alınlık, mihrap hücresi (kavsara, niş zemini, sütunce ve sütunlar, başlık, kaide), oturtmalık bölümlerinden oluşmaktadır³⁸ (Çizim 1).

32 Bakırer, 1976, 218-221.

33 Taşkan, 2011, 104,109.

34 Önal & Köşklü, 2020, 711-719.

35 Uçar, 2019, 17, 24, 32, 40, 53, 58, 60.

36 Erdemir, 1985, 193-206.

37 Şimşir, 2007, 607-620.

38 Bakırer, 1976, 218-221.

Seydişehir Seyyid Harun Veli Camii Mihrabı

Seydişehir ilçe merkezinde, bir avlu içerisinde bulunan cami, kuzey cephesine bitişik üç kümbetle birlikte konumlanmıştır. Cami kuzey duvarı kesme taş, diğer duvarları ise moloz taş örgü sistemi ile yapılmıştır. Kirişlemeli toprak dam üzeri kırma çatı ile örtülüdür. Ahşap kirişlemeli tavan ahşap kaplamadır. Harim mihrap duvarına dik üç sahından oluşmaktadır. Caminin içinden girilen minaresi kuzeybatı köşede bulunmaktadır. U plan şemalı mahfil katı kuzey cephesindedir³⁹.

Ünal, cami yakınındaki Seyid Harun Veli'nin türbesinde bulunan 720 H/1320 M tarihine dayanarak caminin de aynı döneme tarihlenebileceğini ifade etmektedir⁴⁰. Seyyid Harun Veli Camii'nin inşaatına ait herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. *Menâkıb-ı Seyyid Harun-ı Veli* adlı yazma esere göre, Eşrefoğlu Beyi Mubarüziddin Mehmet Bey zamanında (1302-1322) Seydişehir'e gelen Seyyid Harun Veli adına yapılmıştır⁴¹. Bir belgeye göre 1308 H/1890 M yılında tamir geçirdiği⁴² anlaşılmakta olup, ahşap mihrabın da bu dönemde yapılmış olması ihtimali bulunmaktadır.

Kible duvarı ortasına uzunlamasına dikdörtgen ters U formunda yerleştirilmiş olan mihrabın genişliği 335 cm, yüksekliği 635 cm, mihrap niş derinliği 40 cm'dir. Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce yapılan restorasyon çalışmasıyla caminin orjinal alçı mihrabı tespit edilerek ortaya çıkarılmıştır. Alçıdan yapılmış mihrabın süsleme özellikleri, Beylikler Dönemi'ni yansıtmaktadır. Ahşap mihrabın zemin üstü kotta bitmesi, geçmişte zamanla zemin kotunun yükseltildiğini göstermektedir (Fot. 1, 2).

Mihrap, yarım daire planlıdır. Mihrap nişini dıştan içe beş kademeli bordür kuşatır. Bitkisel motifli bordürler kıvrım dallara bağlı yapraklarla oluşturulmuştur⁴³. Bordürler silme ve şeritlerle birbirinden ayrılır. Dış bordür birbirine zıt yöndeki palmetlerden oluşan bir kompozisyona sahiptir. İkinci bordür S şeklinde kıvrılan hatlar ve bu hatlar arasındaki bitkisel motiflerden oluşturulmuştur. Üçüncü bordür, birbirini çapraz kesen S şeklindeki motiflerin arasına yerleştirilen bitkisel motiflerle süslenmiştir. Dördüncü bordür ise çok yapraklı doğrusal bir dal motifinden oluşmuştur. Beşinci bordürde ise birbiri içerisine kıvrılan dallar yuvarlak şekil alarak sıralanmıştır. Nişi çevreleyen kısımda C kıvrımı yapan, çok yapraklı rumi motifleri görülür.

Süslemeyi oluşturan, ajur tekniği ile yapılmış olan bitkisel motifler alttaki tahta zemine monte edilmiştir. Kavсарası üçgen kemerlidir. Mihrap üzerindeki yarım şemse şeklindeki taş kısmında (tepelik)⁴⁴ "*Küllema dehale aleyha Zekeriyya'l-mihrab*"⁴⁵ yazılıdır. Zeminde ahşap çitalar merkezden dışa doğru radyal olarak uzanmaktadır. Yarım şemse şeklinin üzerinde hilal mevcuttur (Fot. 3, 4, Çizim 2).

39 Karpuz, 2009, 2113, 2114.

40 Ünal, 1976, 47-48.

41 Önder, 1988, 13.

42 BOA, EV.MKT.02612-00328,

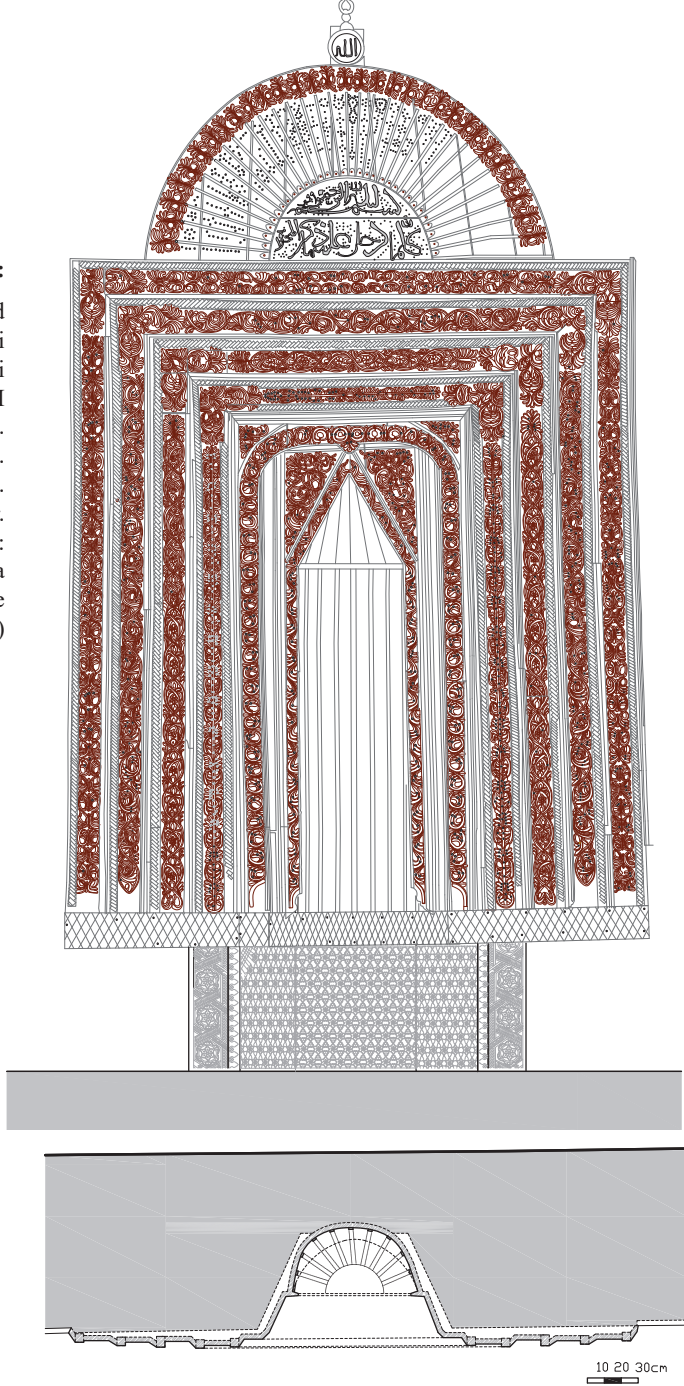
43 Karpuz, 2009, 2114.

44 Karpuz, 2009, 2114.

45 *Al-i İmran* suresinin 37. ayeti (3/37)

Çizim 2:

Seydişehir Seyyid
Harun Veli Camii
mihrabı cephesi
ve planı. (3M
Restorasyon Mim.
Proje İnş. San.
ve Tic.Ltd.Şti.
tarafından çizilmiştir.
Proje Müellifi:
Hasan Dilsiz. Konya
Vakıflar Bölge
Müdürlüğü Arşivi.)

Mihrap, Konya Seydişehir Bostandere Camii'nin 19. yüzyılda yapılmış mihrabıyla benzerlik göstermektedir⁴⁶. Seyyid Harun Veli Camii mihrabında yapım tekniği olarak ajur, çakma ve yapıştırma teknikleri kullanılmıştır.

Ilgın Ağalar Köyü Camii Mihrabı

Ilgın Ağalar Köyü Camii, Konya'nın Ilgın İlçesi'ne bağlı, ilçe merkezine yaklaşık olarak 7 km mesafede bulunan Ağalar Mah.'nde yer almaktadır. Dörtgen planlı olup, ahşap direkli ve ahşap tavanlı camilerdendir. Sütunlar ve tavan yağlı boya ile boyanmıştır. Caminin kuzey batısında tuğla gövdeli minaresi bulunmaktadır. Bahçesinde ise sonradan yapıldığı anlaşılan şadırvanı yer alır. Özdemir (2014)'ün Gürbüz ve Özdil'den aktardığına göre cami, hayırseverler tarafından yaptırılmıştır. Cami kerpiç malzemeden ve düz toprak dam olarak inşa edilmiş, 1958 yılında ise üst örtüsü kırma çatı olarak yenilenmiştir⁴⁷.

Geçmişte imam hatip atamaları yapıldığı bilinmektedir. 1214/1799 tarihinde⁴⁸, Temmuz 1229/1814'de⁴⁹ ve 1277 H/1860 M'de camiye imam hatip atamasının yapıldığı şahsiyet kayıtları mevcuttur⁵⁰. Minber, mihrap ve vaaz kürsüsü aynı üslupta yapılmış ve aynı usta elinden çıkmış görünmektedir. Minber üzerindeki 1325 H/1907-1908 M tarihi, mihrap, minber ve vaaz kürsüsünün yapım tarihleri olduğunu düşündürmektedir.

Mihrap eni 317cm, yüksekliği 445 cm, mihrap niş derinliği ise 41 cm'dir. Yüksekliği oldukça kısa tutulmuş olan oturtmalık kısmından içeriye derinliği ise 93 cm'dir (Fot. 5, 6). Kible duvarı ortasında kareye yakın dikdörtgen ters U şeklinde dışa taşkın yerleştirilmiş olan mihrap çerçevesinde, yarım daire şeklinde bir niş bulunur. Niş kavsarası yarım kubbe şeklinde tasarlanmış olup, yuvarlak niş kemeri üzerinde dışa taşkın kenger yaprakları işlenmiştir. Kemer köşeliklerinde köşelerden merkeze doğru dağılan oklar yerleştirilmiştir. Mihrap nişi ve kavsarayı kaplayan renkli dikey ahşap çitaların kenarları yuvarlak dendanlar şeklindedir.

Mihrap nişini kuşatan üstten ve yanlarda beş geniş bordürün yanı sıra bu bordürlerin aralarını dolduran dış motifli, baklava motifli yuvarlak profilli silmeler mevcuttur. Mihrap nişini kuşatan ilk geniş bordürde uçları sivriltilmiş yuvarlak beşerli silmeler dikey ve yatay yerleştirilmiştir. İkinci geniş bordürde tamamen stilize bitkisel motifler tekrarlanmıştır. Üçüncüde ise C-S kıvrımlarından oluşan hareketli bir kıvrık dal kompozisyonu göze çarpar. Dördüncü bordürde; bir daldan çıkan adeta lâle, papatya gibi çiçekler stilize ve simetrik olarak tekrarlanmıştır. En dış geniş bordürde ise yine bir daldan çıkan karşılıklı üzüm salkımları ve asma yaprakları barok bir tarzda işlenmiştir.

Alınlık kısmının üstündeki yatay panoda ise yine S kıvrımları arasına yerleştirilmiş doğadan alınmış çiçek motifleri ve yapraklı dallar işlenmiştir. Taç kısmında

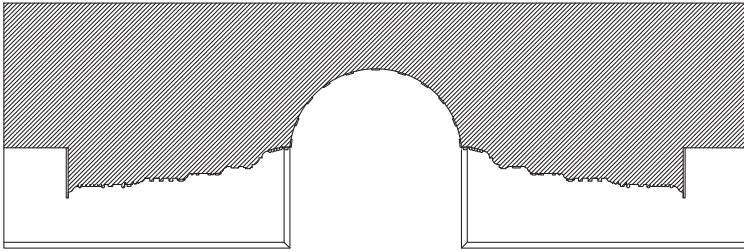
46 Karaçağ, 2002, 357.

47 Ağalar Ky'nden Ahmet Gürbüz (1937) ve Muammer Özdil (1934)'den akt. Özdemir, 2014, 109.

48 VGMA, HD, No: 534, 59.

49 VGMA, HD, No: 532, 6.

50 VGMA, HD, No:149, 53-788-790.

10 20 30 cm

Çizim 3: İlgın Ağalar Köyü Camii mihrabı cephesi ve planı. (Çiz.:Z. Uslu Bülbül)

merkezden etrafa dağılan on iki dilimli bir yelpaze formu üzerinde her biri merkezden çıkan bir dal şeklinde uçları stilize lale formu ile biten motifler yer alır. Taç kısmının köşeliklerinde yuvarlak ve sekizgen formda kulecikler yer almakta olup, sekizgenin yüzeyleri bitkisel ve kandil motifleri/selvi ile dönüşümlü işlenmiştir. Kuleciklerin üzerindeki yuvarlak disklerde uçları stilize lale formuyla şekillendirilmiş bir merkezden dağılan çubuklar dairesel yerleştirilmiştir (Fot. 7, 8).

Tamamen ahşaptan yapılmış olan mihrapta; düz satırlı derin oyma tekniği dış bordürde uygulanmış olup, ajur tekniği ile yapılan ahşap motifler kırmızı renkli zemin üzerine applike edilmiştir. Ahşap motiflerde açık yeşil, koyu yeşil, kırmızı, sarı, beyaz, açık mavi, koyu mor renkler kullanılmıştır (Fot. 9, 10, 11) (Çizim 3).

Oyma tekniği ahşap süsleme teknikleri arasında yaygındır. Anadolu'da en çok kullanıldığı süsleme biçimi bitkisel motifler iken, en az uygulandığı süsleme ise figürlerdir. Bu teknikte, motiflerin aralarında kalan kısımlar istenilen derinlikte oyulup, motifler kabartma olarak bırakılır⁵¹.

Doğanhisar Başköy Camii Mihrabı

Başköy Camii, Konya'nın Doğanhisar ilçesine bağlı, ilçe merkezine yaklaşık 8 km mesafede olan Başköy Mahallesi'nde bulunmaktadır.

Şahsiyet Kaydında Başköy'ün eski adı olan Ruus Köyü Camii'ne ait, 1 Muharrem 1278 H/1861 M tarihli hitabet kaydı mevcuttur⁵². Caminin herhangi bir kitabesi bulunmamaktadır. Caminin yapım tarihi ve banisi hakkında bir bilgi mevcut değildir. Ancak cami, Kadınhanı Çavundur Camii, Beyşehir Üstünler Gedik Ahmet Paşa Camii, Beyşehir Bayavşar Hızır Ali Paşa Camii ve Karpuz'un (2009) 1871 M yılına tarihlediği Deştiğin Ulu Camii ile mimari özellikleri bakımından benzerlik göstermektedir.

Kare plan şemasına sahip cami, moloz taş örgü sistemi ile inşa edilmiştir. Cami dört ahşap sütun sırası ile beş sahna ayrılmıştır. Caminin içindeki tüm süslemeler 1957 yılında Mevlüt Gökçek tarafından yapılmıştır. Cami üst örtüsü kırma çatılıdır. Minaresi kuzeybatısındadır⁵³. Caminin ahşap levhalar ile kaplı tavan yüzeyleri, ahşap yastık üstündeki kirişlerin yan yüzleri ve harim duvarları kalem işi süslemeler ile tezyin edilmiştir.

Doğanhisar Başköy Camii'nin mihrabını Fidan (2018), tezinde ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Bu çalışmada cami ve mihrap hakkında bilgi verilmiş, araştırma kapsamında değerlendirilen diğer mihraplar ile birlikte tipoloji çalışmasına dahil edilerek karşılaştırma yapılmıştır.

Kible duvarı ortasında uzunlamasına dikdörtgen ters U formunda yerleştirilmiş mihrabın yarım daire planlı nişi mevcuttur⁵⁴. Mihrap genişliği 265cm, mihrap yüksekliği 430 cm olup, mihrap niş derinliği 44 cm'dir (Fot. 12).

51 Bozer, 2006, 533.

52 VGMA, HD No: 150, 201-49.

53 Karpuz, 2009, 1730, 1731.

54 Karpuz, 2009, 1730.

Mihrap nişini üç yönden çevreleyen profilli silmeler üzerinde yer yer baklava dilimleri ve zikzaklar işlenmiştir. Bu profiller arasında kademeli yerleştirilmiş üç bordür dikkati çekmektedir. Üçü de ajur olarak işlenmiş bu bordürlerin ilkinde süreklilik arzeden S kıvrımları arasına yerleştirilmiş bitkisel motifler yer almaktadır. Çiçek motiflerinin alt kısmındaki çanak yaprakları volütlü olup, motifler orta kısmından iki yana hafif eğimli ve sivri uçludur. Bordürün dönüş yaptığı kısımlarda bitkisel motifler, üsluplaştırılmış lotus yapraklarına dönüşmüştür. İkinci bordürde ajur tekniğinde yapılmış kesintisiz devam eden karşılıklı S motiflerinin oluşturduğu alanlara stilize palmet motifleri ve yapraklar işlenmiştir. Kompozisyondaki çiçekler ve yapraklar orta kısmından iki yana hafif eğimli ve uçları sivri şekilde tasarlanmıştır. En dıştaki üçüncü bordürde ise kıvrım dallar arasında üzüm salkımı ve üç yapraklı, oluklu biçimde yapılmış asma yaprakları aplike olarak yerleştirilmiştir. En dışta karşılıklı olarak yerleştirilen çift sıra yarım daire şeritin ortasında baklava dilimleri bulunan ince bir kuşakla sonlandırılmıştır⁵⁵.

Kavsara kısmı yarım kubbe şeklinde olup⁵⁶, aralara yerleştirilen kenarları yuvarlak motifli çıtalarla istirdide kabuğu görünümü verilmiştir. Çıta aralıkları kırmızı renkle boyanmıştır. Mihrap nişinde iki yana sarkıtılarak kenarlarda toplanan uçları püsküllü, üzerinde kordonlar sarkan yeşil renkli perde motifi işlenmiştir (Fot. 13, 14).

Yarım daire formlu kavsara kemerini ajur tekniğinde yapılmış sıralı "VAV" harfi şeklindeki bir kenarlık çevreler. Kemerin kilit noktasında ters şekilde, palmet motifi yer almaktadır⁵⁷. Alınlık kısmında yatay dikdörtgen uçları yuvarlatılmış kartuş içinde "*Küllema de hale aleyha Zekeriyya'l-mihrabe*"⁵⁸ şeklindeki ayet yazılıdır.

Taç kısmında yan yana iki yarım dairenin uçlarının yanlara doğru uzatılmasıyla oluşan alanda ajur tekniği ile barok üslupta işlenmiş kenger yaprakları yer almaktadır. Tamamen ahşaptan yapılmış olan mihrapta yapım tekniği olarak; ajur, ahşap çatma tekniği⁵⁹ kullanılmakla birlikte, en dış bordürde yuvarlak satıhta ve oluklu oyma tekniği, çakma-yapıştırma ve çıta altı ahşap boyama teknikleri uygulanmıştır.

Yuvarlak satıtlı oyma tekniği her dönem, her bölgede ve her tür yapıda yaygın olarak kullanılan bir tekniktir. Bu teknikle, motiflerin satıtları yuvarlaklaştırılarak oyulması suretiyle engebeli yüzeyler elde edilerek motifin daha etkili hale gelmesi sağlanır⁶⁰.

İçten dışa doğru birinci bordürün ahşap zemini lacivert renge, ikinci bordürün ahşap zemini kırmızı, üçüncü bordür ahşap zemini ise yeşil renge boyanarak, çıta altı kadife tekniğine benzetilmiştir (Fot. 15, 16, 17,18) (Çizim 4).

Yapım tarihi 20. yüzyıla tarihlenen Doğanhisar Uncular Camisi (20.yy) mihrabındaki uygulama çıta altı kadife tekniğine örnek verilebilir. Mihrabı çerçeve yüzeylerinde

55 Fidan, 2018, 49-50.

56 Fidan, 2018, 50.

57 Fidan, 2018, 50.

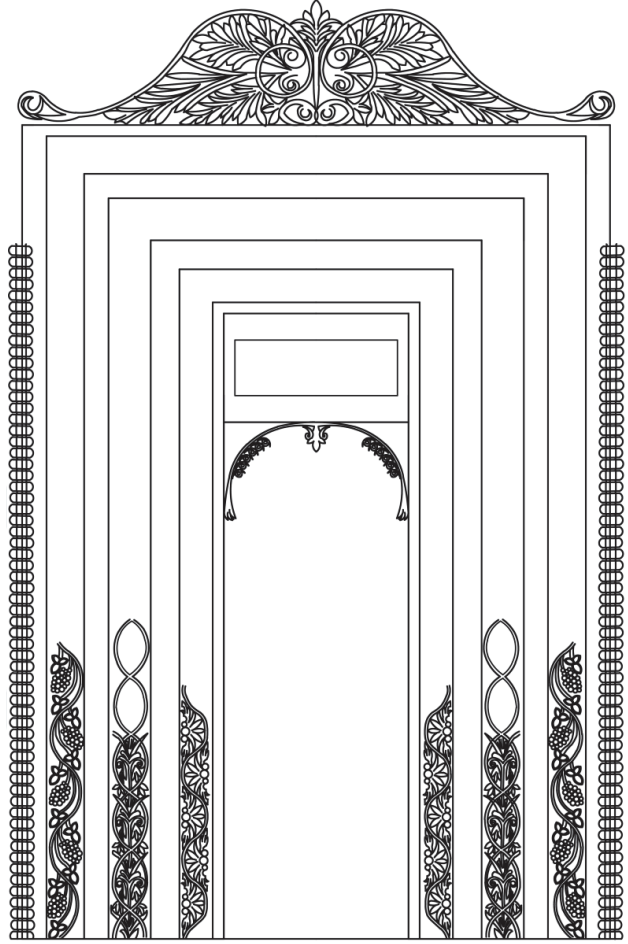
58 *Al-i İmran*, 3/37.

59 Fidan, 2018, 48.

60 Bozer, 2006, 537.

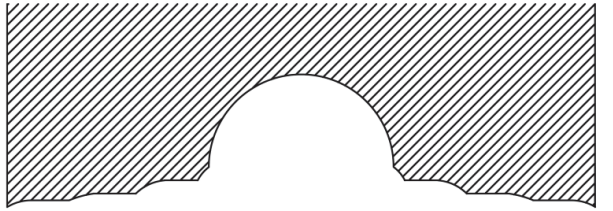
Çizim 4:

Doğanhisar
Başköy Cami
mihrabı cephesi
ve planı.
(Fidan, 2018,
Çiz. 14.)

ahşap altı kadife çatma tekniği ile yapılmış, bez üzerine deliğişi tekniğinde uygulanmış bitkisel süslemeler görülür⁶¹.

Osmanlı İmparatorluğunun batıya açıldığı Geç Osmanlı Dönemi'nin form itibariyle izlerini taşıyan üzüm salkımı ve asma yaprağı motifleri, Türk sanatı geleneği içerisinde şekil almıştır⁶². Mihrapta bulunan üzüm salkımı, asma yaprağı motifi ile perde motifini mihrabın yapım tarihi olarak Osmanlı Devleti'nin Geç Dönemini işaret etmektedir.

61 Fidan, 2018, 54.

62 Çoruhlu, 1998, 119.

Beyşehir Üstünler Gedik Ahmet Paşa Cami

Gedik Ahmet Paşa Cami, Konya'nın Beyşehir ilçesine bağlı Üstünler Mahallesi'nde bulunmaktadır. Üstünler Mahallesi Beyşehir'e yaklaşık 20 km mesafededir.

Yapı üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Ancak kuzeyde yer alan giriş kapısı üzerinde Türkçe olarak caminin yapılış tarihi 16. yüzyıl olarak belirtilmiştir. Caminin mihrabının yapım tarihi hakkında kesin bir bilgi ve herhangi bir belge olmamakla birlikte, süsleme özellikleri Osmanlı Geç Dönem özelliklerini göstermektedir.

Cami, moloz taş duvar üzeri sıvalı ve boyalıdır. Dikdörtgen plan şemasına sahip olan cami, ahşap direkli ve ahşap tavanlıdır. Harim beden duvarları dışından girilen minare kuzey batıda bulunmaktadır.

Kible duvarı ortasına uzunlamasına dikdörtgen ters U formunda yerleştirilen mihrap çerçevesi içinde mihrap nişi, yarım daire şeklindedir. Mihrap eni 220 cm, yüksekliği 344 cm, niş derinliği 31 cm'dir. Niş kavsara kısmına kadar uzunlamasına ince çitalarla kaplanmıştır. Yarım kubbe şeklindeki kavsara kısmı yatay bir hatla sınırlandırılarak üçlü yelpaze şeklinde boyanmıştır. Kavsara, ucu dandanlı yuvarlak bir kemerle çevrelenmiştir. Kemer köşelikleri ajur olarak işlenmiş stilize bitkisel motiflerle bezenmiş tam köşelere karşılıklı iki S motifi yerleştirilmiştir. Profilli silmelerle içten dışa doğru kademelendirilen kenarlarda kurdela şeklinde motifleriyle sınırlandırılan bordürlerin ilkinde karşılıklı S motiflerinin oluşturduğu alanlarda üst üste yerleştirilmiş stilize palmetler, ikinci geniş frizde yine ajur olarak geometrik kafes örgü işlenmiştir. Üçüncü ve en dış bordürde ise S kıvrımları arasına yerleştirilen kenger yaprakları dikkat çekmektedir (Fot. 19, 20).

Mihrabın taç bölümü, Doğanhisar Başköy Cami mihrabının tacının dış hat görünümü gibi dış motiflerinin sıralandığı bir kaş kemer görünümlü şeritle sınırlandırılmıştır. Tepeliğin iç yüzeyi ise ajur tekniğinde işlenmiş stilize bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Tacin her iki yanında selvi ağaçları, dairesel rozetler ve ortada hilal dikkati çekmektedir. Rozetlerde saat yönünün tersi istikamette dönen çarkifelek yerleştirilmiştir. Tamamen ahşaptan yapılmış mihrapta; ajur, kafes örgü, applike yapım teknikleri uygulanmış olup, mihrap yaldız, yeşil ve beyaz boyalıdır (Çizim 5; Fot. 21, 22).

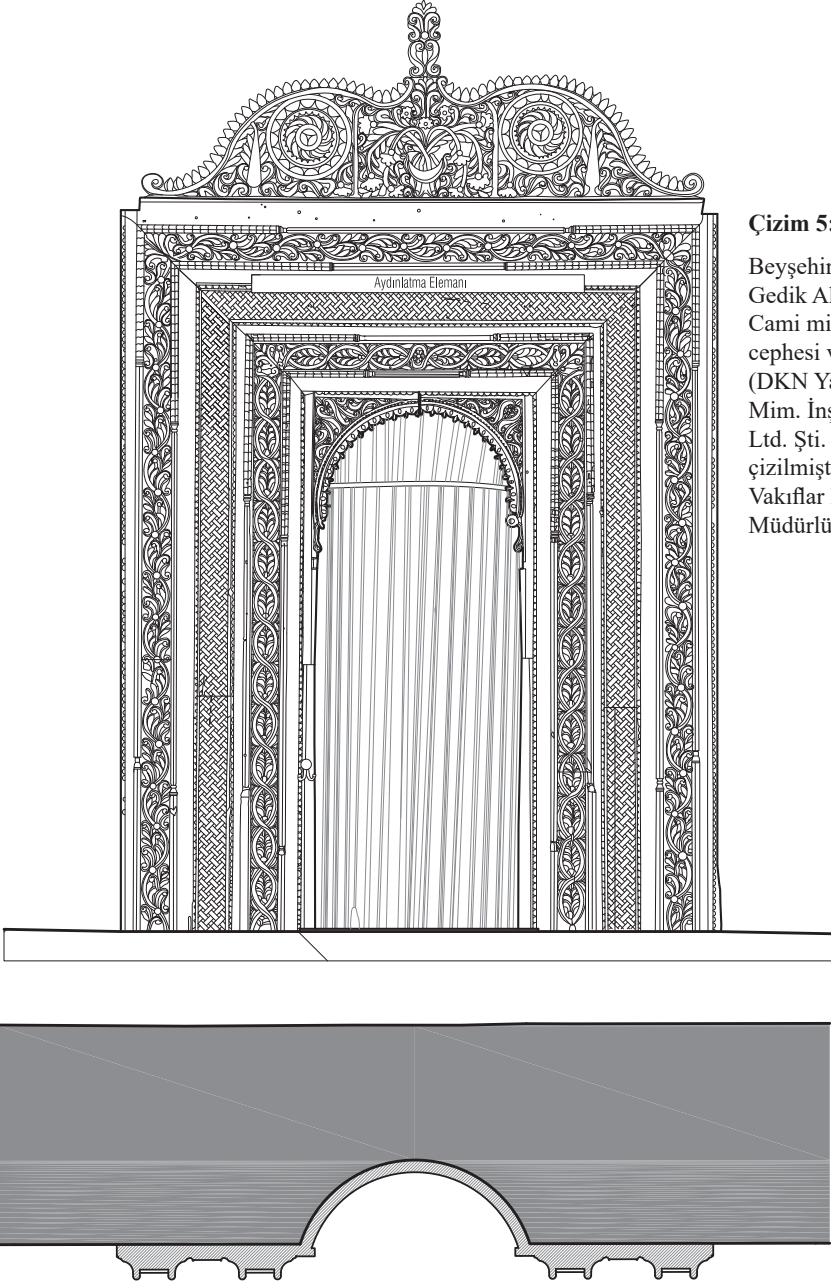
Kadınhanı Çavundur Camii Mihrabı

Kadınhanı Özel İdaresi kayıtlarına göre Kadınhanı Çavundur Camii 1178 H / 1764 yılında inşa edilmiştir⁶³. Caminin kimin tarafından yaptırıldığı bilinmemekle birlikte, girişteki Türkçe kitabede 1178 H / 1764 M yılında inşa edildiği ifade edilmektedir. Mihrap alınlığındaki tarih aynı yılı işaret etmektedir.

Caminin temeli taş duvarları ise kerpiçten yapılmıştır. Üç sahnalı dikdörtgen plan şemasına sahip olan caminin ahşap kirişlemeli tavanı ahşap sütunlara taşınmaktadır. Üst örtüsü kırma çatı şeklindedir. Caminin minaresi bulunmamaktadır⁶⁴.

63 Keser, 2015,74

64 Öztürk, 2019, 27

Çizim 5:

Beyşehir Üstünler
Gedik Ahmet Paşa
Cami mihrabı
cephesi ve planı.
(DKN Yapı Müh.
Mim. İnş. ve Taah.
Ltd. Şti. tarafından
çizilmiştir. Konya
Vakıflar Bölge
Müdürlüğü Arşivi.)

Kible duvarının ortasında uzunlamasına dikdörtgen ters U formunda yerleştirilmiş olan ahşaptan yapılmış mihrap dikdörtgen çerçeve içerisine alınmıştır. Mihrap nişi yarım daire planlıdır. Mihrabı çevreleyen dört bordürden oluşmaktadır⁶⁵. Mihrap eni 246 cm, yüksekliği 372 cm ve niş derinliği 60 cm'dir. Nişi ilk kuşatan bordür üzerini buğday başağı motifleri kaplamaktadır. Bordür aralarında kenarları yarım daire profilli silmeler ve eğimli kısa çıtalardan oluşturulmuş kuşaklar bulunmaktadır. İkinci bordürde açık mavi zemin üzerinde on dilimli yuvarlak çiçekler ve çiçekleri iki yandan tutan yaprak motifleri işlenmiştir. Üçüncü bordürde kırmızı zemin üzerinde S kıvrımları arasında sağlı sollu yerleştirilmiş açık yeşil renge boyanmış lotus ve palmet motifleri yer alır. Dıştaki koyu renk zemin üzerinde beyaz renge boyanmış elips şekillerinin ard arda dizildiği dördüncü ve son bordür yer alır. Bu bordür ve dışındaki ince kuşak aşağı kısımda kesintiye uğrayarak, başak motifi işli çıtalarla devam ettirilmiştir (Fot. 23, 24).

Mihrap nişinde perde motifi bulunmaktadır⁶⁶. Mihrap nişinde iki yana sarkıtılarak kenarlarda toplanmış koyu yeşil renkte bir perde motifi çizilmiştir. Ortada sarkan basit bir kandil motifi yer alır. Yıldızlı bir yatay kuşakla sınırlandırılan yarım kubbecik şeklindeki kavsara kısmına boyama tekniği ile kaburgalı bir kubbe görünümü verilmiştir (Fot. 25).

Mihrap nişini üstte kemer çevreler, uçları oyma tekniği ile işlenmiş kemer köşelikleri ajur olarak işlenmiş S kıvrımları arasına yerleştirilmiş dal ve yapraklarla doldurulmuştur. Köşelerin birleşim yerlerinde sekiz kollu küçük rozetler dikkati çekmektedir.

Alınlıkta mihrap ayeti, usta imzası ve tarih yer alır⁶⁷. Alınlıkta bulunan ahşapta yazılı 1973 tarihinin mihrap yapım tarihi olduğu düşünülmektedir. kırmızı ve beyaz renkli silmelerin çevrelediği alınlık kısmında uzunlamasına dikdörtgen bir kartuş onun içinde de elips şeklinde beyaz zemin üzerinde Ali İmran Suresi'nin 37. âyeti yazılıdır. Siyah zemin üzerinde ise caminin yapım tarihi olan 1178 H / 1764 M tarihi yazılıdır. Kartuşun iki yanında ikişer küçük kandilcikler yanlara doğru dörder ok ucu motifi yerleştirilmiştir. Aynı ok ucu motiflerine ikinci geniş bordürdeki S kıvrımları arasında aşağı yukarı yerleştirilmiş olarak da rastlanır (Fot. 26)

Mihrap, ajur tekniği ile yapılmış parçalar çakılmak suretiyle ahşap üzerine monte edilmiştir. Ahşap mihrapta beyaz, kırmızı, mavi, sarı renkler kullanılmıştır⁶⁸. Mihrabındaki süsleme özellikleri, Geç Dönem Osmanlı süsleme sanatını yansıtmaktadır (Çizim 6).

65 Öztürk, 2019, 28

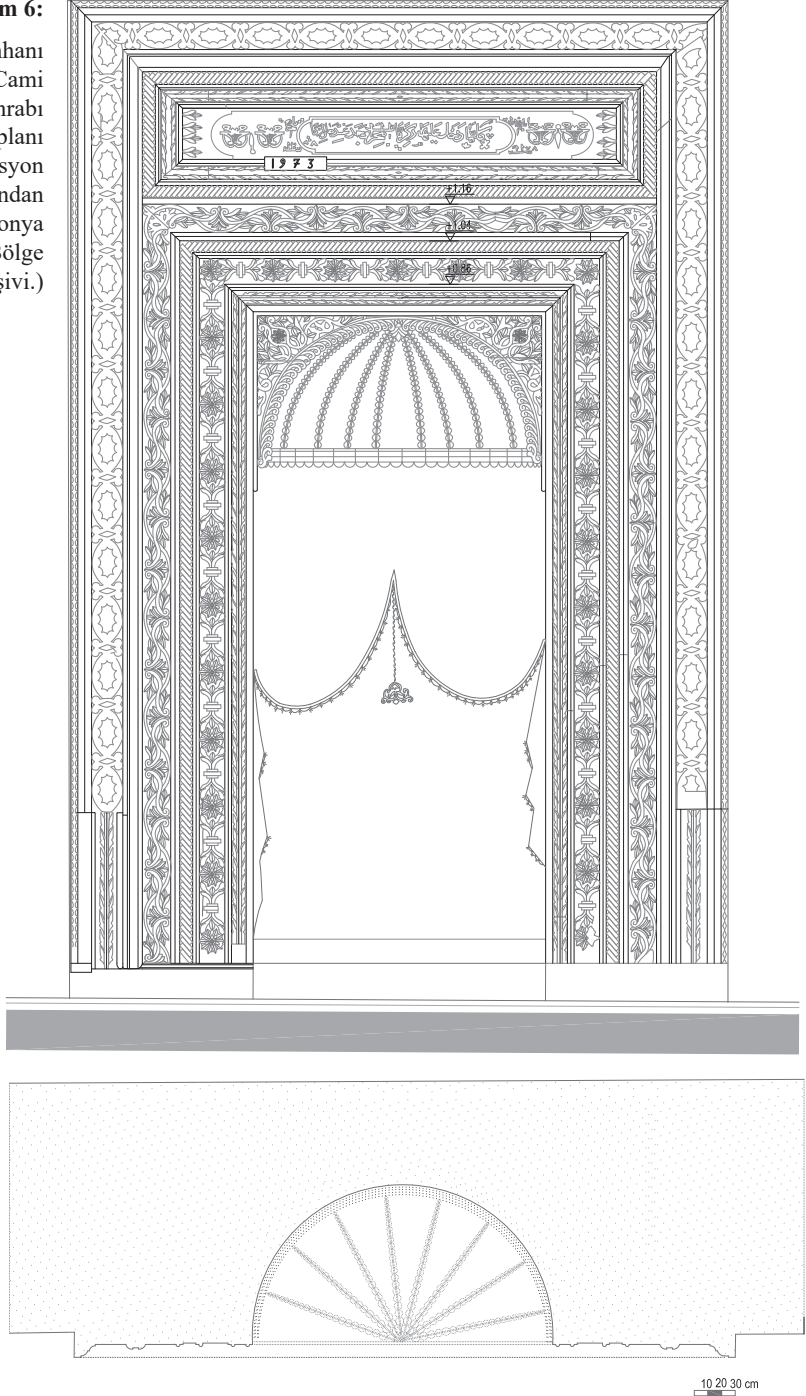
66 Öztürk, 2019, 28

67 Öztürk, 2019, 28

68 Öztürk, 2019, 27, 28

Çizim 6:

Kadınhanı
Çavundur Cami
mihrabı mihrabı
cephesi ve planı
(A.D. Restorasyon
Mimarlık tarafından
çizilmiştir. Konya
Vakıflar Bölge
Müdürlüğü Arşivi.)

Beyşehir Bayağşar Hızır Ali Paşa Camii Mihrabı

Hızır Ali Paşa Cami, Konya'nın Beyşehir ilçesine bağlı Bayağşar Mahallesi'nde bulunmakta olup, ilçe merkezine yaklaşık 15 km mesafededir. Türk mimarisinde ahşap direkli ve tavanlı camilerin yapımı köklü bir geçmişe sahiptir. Bu yapım geleneği Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı döneminde de sürdürülmüştür⁶⁹. Ahşap direkli ve ahşap tavanlı camilerden olan Hızır Ali Paşa Camii, ahşap hatıllı moloz taş duvar ile inşa edilmiştir. Cami dikdörtgen plan şemasına sahip olup, üç ahşap sütun sırası ile dört sahna ayrılmıştır. Üst örtüsü kırma çatıdır⁷⁰. Caminin kuzey kısmında, iç mekandaki dikme, kiriş ve yastıklardaki mimari özelliklerin farklılıkları ve doğu cephesindeki giriş kısmında duvar örgüsünün farklılığı, caminin dikdörtgen plan şemasına sonradan yapılan bir tamirle ulaşıldığını göstermektedir. Cami girişindeki enine dikdörtgen mermer kitabe sülüs yazı kabartılarak altına, Miladi 1794 yılına tekabül eden 1209 H tarihi yazılmıştır⁷¹. Karpuz, bu tarihi 1215 H olarak belirtmiştir⁷². Atık Şahsiyet Kayıtlarında 1250H /1834M tarihli hatip ataması kaydı mevcuttur⁷³.

Doğu cephesinden ikinci sahnin ortasına yerleştirilen mihrap⁷⁴ çerçevesi uzunlaşmasına dikdörtgen ters U formundadır. Mihrabın genişliği 232 cm, yüksekliği 298 cm, mihrap niş derinliği 44 cm'dir. Mihrap nişi yarım daire şeklinde olup, kavsara kısmı kubbe bems bir görünüm arz etmektedir. Ajur olarak işlenmiş ince bir bordürün yer aldığı yuvarlak kemer kavsarayı çevrelemektedir. Köşeliklerde kazıma olarak yapılmış merkezden dışa doğru dağılan ışınal motiflerin oluşturduğu küçük birer yuvarlak yer alır.

Mihrap nişini kuşatan, dışa doğru kademeli yapılmış, irili ufaklı on kadar ince silme yer almakta olup, üzerlerinde zemin oyularak yapılmış küçük baklava dilimleri, yaprak motifleri, bir boş bir dolu şekilde işlenmiş zikzaklar, dişler, yine yuvarlak hatlar içinde oldukça stilize baklava dilimi motifleri daha özensiz bir tarzda işlenmiştir. Mihrabı çevreleyen tek geniş bordürde ise ortalarında baklava dilimleri bulunan geometrik motifler işlenmiştir. Bu bordür tarzı, Kadınhanı Çavundur Cami mihrabında da görülmektedir. Bordürün köşelerinde ise gülbezekler yer almaktadır. Bordürü eğimli ve bitişik olarak yerleştirilmiş çıtalardan oluşturulan şerit çevrelemektedir. Mihrabı dışta silmeli bir çerçeve kuşatır (Çizim 7; Fot. 27, 28, 29).

Ajur, çakma, yapıştırma, düz satırlı oyma, ahşap boyama ve kazıma teknikleri mikrapta kullanılan yapım teknikleridir.

Bayağşar Hızır Ali Paşa Cami mihrabı, 1181 H/1767-68 M yılında inşa edilmiş olan Çataloğlu Camii'nin⁷⁵, 1824 M yılına tarihlenen Hacı İvaz Camii'nin⁷⁶, 1326

69 Erdemir, 1985a.

70 Karpuz, 2009, 1412.

71 KVBMA.

72 Karpuz, 2009, 1412.

73 VGMA, HD, No: 412, 702.

74 Karpuz, 2009, 1412.

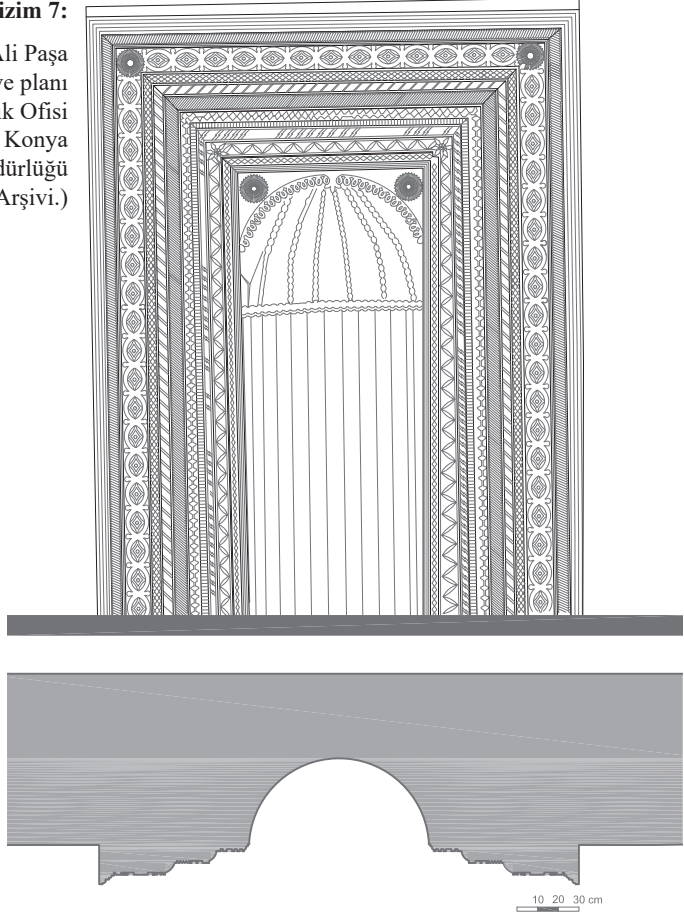
75 Çetinaslan, 2016, 253.

76 Altın, 2009, 66.

Çizim 7:

Beyşehir Bayağşar Hızır Ali Paşa Camii mihrabı cephesi ve planı (Nihal Ergün Mimarlık Ofisi tarafından çizilmiştir. Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi.)

H/1907-1908 M tarihinde inşa edilmiş olan İğdeli Sultan Camii'nin⁷⁷, 1323 H/1905 M yılında yapılmış olan Keçeciler Mescidi'nin⁷⁸ 15.03.1228 H/18.03.1813 M tarihinde inşa edilmiş olan Salih Paşa Camii'nin⁷⁹ ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde inşa edilmiş olan Yolcuoğlu Camii'nin⁸⁰ mihrapları ile süsleme motifleri bakımından benzerlik göstermektedir. Mihrabın yapım tarihini belirten her hangi bir bilgiye ulaşılammıştır.

Eşrefoğlu Mübarezzeddin Mehmet Bey tarafından 767 H /1365 M yılında inşa edilen Bayındır Köyü Camii'nin mihrabı, 1954 yılında Çiftliközü köyünde yaşayan Hasan Usta tarafından yapılmıştır⁸¹. Bu camideki mihrap, süsleme ve işçiliğiyle yerel bir örnek oluşturmaktadır. Beyşehir Hızır Ali Paşa Camii'sinin mihrabının da, 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl Geç Osmanlı Dönemi mihraplarındaki süsleme özellikleri örnek alınarak yapılmış yerel bir örnek olabileceği düşünülmektedir.

77 Uçar, 2019, 30.

78 Uçar 2019, 32.

79 Altın, 2009, 41.

80 Altın, 2009, 208.

81 Erdemir, 1985b, 195.

Kadınhanı Pınarbaşı Camii Mihrabı

Pınarbaşı Camii, Konya'nın Kadınhanı ilçesinde bulunmaktadır. Cami duvarında asılı Türkçe yazılı levhada yapılaş tarihi olarak 1853 yılı belirtilmektedir. Mihrabın alınlık kısmındaki 1269 H/1853 M tarihi ise hem caminin hem de mihrabın aynı tarihte yapılmış olabileceğini düşündürmektedir.

Cami dikdörtgen plan şemasına sahip olup, temelde taş, beden duvarlarında kerpiç malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Harim, ikişer ahşap direk sıraları ile üç sahına ayrılmıştır. Ahşap girişlemeli tavan ahşap kaplamalı, üst örtüsü kırma çatıdır⁸².

Mihrap çerçevesi, kible duvarı ortasına uzunlamasına dikdörtgen ters U formunda yerleştirilmiş olup, mihrap yarım daire planlıdır. Kavsara kısmı yarım kubbe şeklinde ve yuvarlak kemerlidir⁸³. Mihrap genişliği 181 cm, yüksekliği 367 cm, mirap nişi derinliği ise 62 cm'dir. Kavsara kubbesi, kenarlarına küçük yuvarlaklar işlenmiş çitalarla kaplanmıştır. Mihrap nişinin üzerini ajur tekniği işlenmiş motiflerle süslü, yuvarlak bir kemer kuşatmaktadır. Köşeliklerde ise kenger yaprakları işlenmiştir (Fot. 30, 31)

Mihrap, ajur tekniğindeki parçaların ahşap zemin üzerine çakma yapım tekniğiyle yapılmıştır. Mihrabı çevreleyen iki bordürden içten dışa doğru ilk geniş bordürde, beyaz zemin üzerinde karşılıklı C şeklinde yerleştirilmiş, uçlarından dallar yapraklar⁸⁴ ve aralarından dört yapraklı çiçeklerin uzandığı çiçek buketleri ya da vazodan çıkan çiçekler şeklinde de yorumlanabilecek bir kompozisyon ters, düz şekilde tekrarlanmıştır. Diğer geniş bordürde ise bir noktadan aşağı ve yukarı uzanan kenger yapraklı dallar ve aralarında katmerli çiçek rozetleri tekrarlanarak applike olarak işlenmiştir. Bu motiflerin aynısı, Böcüzade'nin (1983) 1200 H / 1786 M yılına tariheddiği Isparta Şarkikarağaç Fatih Sultan Mehmet Camii'nin⁸⁵ mihrabında da uygulanmıştır. Alınlık kısmında yatay dikdörtgen kenarları yuvarlatılmış kartuştaki hat levhada Ali İmran Suresi'nin 37. âyeti yazılıdır. 1269 H/1853 M tarihi vardır.

Taç kısmı dairesel formda olup, ortada altı kollu yıldızın içerisinde Allah Celle Celalühü yazılıdır⁸⁶. Mihrap ve bordürlerdeki motifler tamamen açık ve koyu gri yağlı boya ile boyanmıştır. Yine mihrap nişi içinde üç yarım daire formulu kemerli sütunçeler çizilmiştir. Üçlü kemer sistemi genellikle bazilika apsislerinde görülen bir özelliktir. Karaman Binbir Kilise buna bir örnektir. Mihrapta ajur, yapıştırma ve ahşap boyama yapım teknikleri uygulanmıştır (Çizim 8; Fot. 32, 33.)

82 Öztürk, 2019, 17

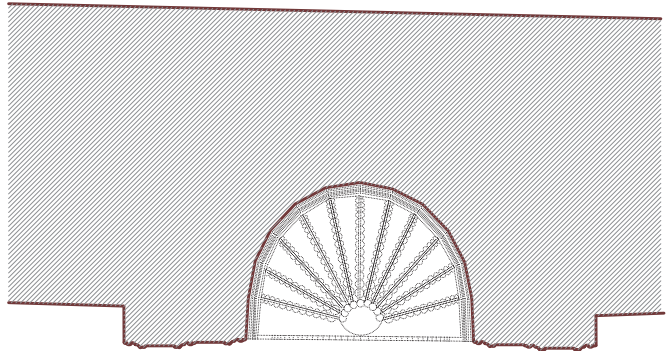
83 Öztürk, 2019, 17

84 Öztürk, 2019, 18

85 Böcüzade, 1983, 100

86 Öztürk, 2019, 18

Çizim 8:
Kadınhanı Pınarbaşı Cami
mihrabı cephesi ve planı
(A.D. Restorasyon Mimarlık
tarafından çizilmiştir. Konya
Vakıflar Bölge Müdürlüğü
Arşivi.)

10 20 30 cm

Değerlendirme ve Sonuç

Araştırma konusu mihraplar, buldukları yapıların ve mihrapların tarihçeleri, boyutları, formları, yapım ve süsleme teknikleri açısından irdelenmeye çalışılmıştır. Mihrap niş plan şemasına, taç (tepelik), çerçeve, kavsara, köşelik özelliklerine ve oturtmalık bölümünün mevcudiyetine göre sınıflandırılarak tipolojik bir analiz yapılmıştır. İncelenen mihraplara ait yer, mihrap genişliği, yüksekliği, mihrap derinliği, mihrap nişi derinliği ve niş plan şemaları, karşılaştırmalı olarak Tablo 1’de verilmiştir. Ters U şeklindeki mihrapların Beyşehir Bayağşar Hızır Ali Paşa Camii mihrabı hariç hepsi kable duvarı ortasında yerleştirilmiştir. İncelenen tüm mihraplar yarım daire niş plan şemalıdır.

Tablo 1: İncelenen Mihrapların Ölçü Bilgileri ve Plan Şemaları

Mihrap No	Yapının Adı/Yeri	Mihrap genişlik ölçüsü (l)~ (cm)	Yükseklik (h)~ (cm)	Derinlik (n)~ (cm)	Mihrap nişi derinlik (r)~ (cm)	Niş formları
M1	Seyyid Harun Veli Camii/ Sedişehir-KONYA	l~335	h~635	n~70	r~40	*
M2	Ağalar Köyü Camii/Ilgın-KONYA	l~317	h~445	n~93	r~41	**
M3	Başköy Cami/ Doğanhisar-KONYA	l~265	h~430	n~70	r~44	**
M4	Üstünler Gedik Ahmet Paşa Camii/ Beyşehir-KONYA	l~220	h~344	n~40	r~31	*
M5	Çavundur Cami/ Kadınhanı-KONYA	l~246	h~372	n~60	r~60	*
M6	Bayağşar Hızır Ali Paşa Camii/ Beyşehir-KONYA	l~232	h~298	n~61	r~44	*
M7	Pınarbaşı Camii/ Kadınhanı-KONYA	l~181	h~367	n~65	r~62	*

*Mihrapların plan şemaları Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

** Mihrapların plan şemaları Z. Uslu Bülbül tarafından çizilmiştir.

İncelenen mihraplar taç özellikleri bakımından dört grupta sınıflandırılmıştır. Yedi adet mihraptan iki adedinin tacı bulunmamaktadır. Bir adedinin yarım daire formu olarak düzenlendiği, bir adedinde hem dairesel hem dörtgen formun bir arada olduğu tespit edilmiştir. S kıvrımlı veya dairesel formu taç sınıfı, üç adet mihrapta bulunmakta olup, en fazla kullanılan tipdir. (Tablo 2) S kıvrımlı veya dairesel formu taca sahip mihrap tipi Konya merkezdeki Tercüman Mescidi, Şükran Mescidi, Dolap Mektep Mescidi mihrapları ile benzerlik göstermektedir. Ancak araştırma kapsamındaki mihraplardan S kıvrımlı veya dairesel formu taç formunda uygulanan ajur tekniği bu mihraplarda mevcut değildir. Yarım daire formu taca sahip olan Seyyid Harun Veli Cami'nin mihrabı form olarak Konya merkezdeki Hocacihan Aşağı Mahalle Camii ve İğdeli Sultan Camii ile benzerlik göstermektedir⁸⁷. Sarayönü Küçük Ali Oğlu Cami'nin mihrap düzenlemesi de, süsleme programı açısından Seyyid Harun Veli Cami mihrabına benzemektedir. Daha geç döneme ait olan mihrabın tepelik kısmı da yarım şemse motifi şeklinde yapıлып uçları ise alt kenarları volütlü birbirini takip eden başak motifli olarak tezayin edilmiştir⁸⁸.

Ilgın Ağalar Köyü Cami mihrabında görülen dairesel, dörtgen ve çokgen formu düzenlemenin bir arada bulunduğu taç formu ender görülmekle birlikte, Konya merkezde yapımı 20. yüzyıla tarihlenen Süleyman Ahibaba Camii'nin tacı ile benzer özellikler göstermektedir⁸⁹.

Tablo 2: İncelenen Mihrapların Taç (Tepelik) Özellikleri

Mihrap No	Taçsız (Tepe- liksiz)	S Kıvrımlı veya Dairesel Formlu Taç	Yarım Daire Formlu Taç	Dairesel, Dörtgen ve Çokgen Formlu Düzenlemenin Bir Arada Bulunduğu Taç
M1			■	
M2				■
M3		■		
M4		■		
M5	■			
M6	■			
M7		■		
Toplam	2	3	1	1

Mihraplarda bulunan süslemeler özelliklerine göre, Tablo 3'deki gibi dört sınıfa ayrılmıştır. Bu sınıflama mihraplarda bulunan süsleme biçimi ve süsleme elemanlarının varlığına göre yapılmıştır. Yalnızca Seyyid Harun Veli Cami'sinin mihrabında silmeli ve bitkisel motiflerden oluşan çerçeve mevcut olup, mihrap tacında yazılı süsleme ve alemde hilal motifi bulunmaktadır. Diğer altı mihrapta bitkisel, geometrik desenli ve

87 Ayrıntılı bilgi için bk. Uçar, 2019, 24-60.

88 Boran & Bayar, 2014, 390.

89 Ayrıntılı bilgi için bk. Uçar, 2019, 53.

silmeli çerçeve düzenlemesinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu çerçevelerin ortak özelliği bordür aralarının silmeli kuşaklarla geçiliyor olmasıdır. Yazılı süslemeler dört mihrapta mevcuttur. Seyyid Harun Veli Cami'nde taç kısmında, Pınarbaşı Camii'nde hem taç hem de alınlıkta yazı süslemesi bulunurken, diğer ikisinde alınlıkta bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında incelenen yedi mihrapta da nesnel süslemeler görülmüştür. Bunlardan Seyyid Harun Veli Cami mihrabı ile Ilgın Ağalar Köyü Cami mihrabının taç kısmında alemde hilal motifleri yer almaktadır. Ilgın Ağalar Köyü Camii'nin yüne tacında kandil/selvi motifli, dış bordüründe ise nesnel süsleme ögesi olarak üzüm salkımı ve asma yaprağı motifli vardır. Benzer üzüm salkımı ve asma yaprağı motifli Başköy Camii'nde de bulunmakla birlikte, mihrap nişinde perde motifli bulunmaktadır. Gedik Ahmet Paşa Camii'nin tacındaki rozet, hilal ve selvi ağacı motifleri de nesnel süsleme örnekleridir. Çavundur Camii'nin mihrap nişinde perde motifli yer alırken, Pınarbaşı Camii'nin mihrap nişi üçlü sütunçeli kemer süslemesi ile bezenmiştir. Hızır Ali Paşa Camii'nde ise gülbezekler bulunmaktadır.

Tablo 3: İncelenen Mihrapların Süsleme Özellikleri

Mihrap No	Silmeli ve Bitkisel Motifli Çerçevelerle Düzenlenenler	Bitkisel, Geometrik Desenli ve Silmeli Çerçeve/Bordürlerle Düzenlenenler	Yazılı Süslemesi Olanlar	Nesnel Süslemesi Olanlar
M1	●		●	●
M2		●		●
M3		●	●	●
M4		●		●
M5		●	●	●
M6		●		●
M7		●	●	●
Toplam	1	6	4	7

İncelenen mihraplarda üç tip kavsara tespit edilmiştir. Üstünler Gedik Ahmet Paşa Cami mihrap kavsarasında yarım kubbe formulu ve kavsara kemeri süslemeli, Seydişehir Seyyid Harun Veli Cami mihrap kavsarasında konik/üçgen form, Kadınhanı Çavundur Cami, Ilgın Ağalar Köyü Cami, Doğanhisar Başköy Cami, Beyşehir Bayavşar Hızır Ali Paşa Cami ve Kadınhanı Pınarbaşı Camii'nin mihrap kavsaraları ise süslemeli yarım kubbe formulu olduğu tespit edilmiştir.

Mihrap kemeri köşelikleri ise üç şekilde sınıflandırılmıştır. Bunlardan Seydişehir Seyyid Harun Veli Cami, Kadınhanı Çavundur Cami, Ilgın Ağalar Köyü Cami, Üstünler Gedik Ahmet Paşa Cami, Kadınhanı Pınarbaşı Camii'nin mihrap köşeliklerinde bitkisel veya geometrik desenler, Doğanhisar Başköy Camii'sinin mihrap köşeliğinde düz geçişler, Beyşehir Bayavşar Hızır Ali Paşa Camii'nin mihrap köşeliğinde madalyon mevcuttur. Oturtmalık (seki olarak sonradan yapıldığı anlaşılan) ise sadece Ilgın Ağalar Köyü Camisinde bulunmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4: İncelenen Mihrapların Kavsara, Köşelik ve Oturtmalık Özellikleri

Mihrap No	Kavsara		Köşelikler			Oturtmalık	
	Yarım Kubbe Formlu, Yalnızca Kemerli Süslemeli Kavsara	Konik/ Üçgen Formlu Kavsara	Yarım Kubbe Formlu Süslemeli Kavsara	Bitkisel veya Geometrik Bezemeli Köşelikler	Düz Yüzeyle Köşelikler	Kabara veya Gülbezek Şekli Olan Köşelikler	Var Yok
M1		▲		▲			▲
M2			▲	▲			▲
M3			▲		▲		▲
M4	▲			▲			▲
M5			▲	▲			▲
M6			▲			▲	▲
M7			▲	▲			▲
Toplam	1	1	5	5	1	1	1 6

İncelenen ahşap mihrapların süsleme programında; bitkisel, geometrik süsleme, kalemişi süslemeler ve nesnel süsleme unsurları yer almaktadır.

Bitkisel motiflerde; antikiteden beri yaygın bir şekilde kullanılan palmetler⁹⁰ ahşap mihraplarda da görülmektedir. Kıvrık dallar, 16. yüzyıl klasik dönem motiflerinden olan lâle, gül, antik etkili asma dalları, üzüm salkımları, kenger yaprakları ile bazı yerel etkileşimler sonucu işlenen başak ve yapraklar dikkati çekmektedir.

Geometrik motiflerde; baklava dilimleri, geçmeler, dairesel şekiller, yarım daireler, küçük dikdörtgenler, birbirine dik uzanan dikdörtgen şeritler, zikzak motifler, ışınlar, dış motifleri, yarım çemberler, iç bükey veya yarım daire profilli silmeler ve kafes örgü mevcuttur.

Yazılar ise incelenen yedi mihrabın dördünde bulunurken, bunların ikisinde alınlıkta, birinde taç kısmında, diğerinde ise hem taçta hem de alınlıkta bulunmaktadır. Bu kısımlarda da Kur'an-ı Kerim'in Ali İmran Suresi'nin 37. Âyeti, Allah lafzı yer almaktadır.

Kalemişlerinde ise yanlarda toplanmış, renkli perde motifleri ve sütunçeli üçlü kemer motifleri dikkati çekmektedir. Kadınhanı Çavundur Cami ve Doğanhisar Başköy Cami mihrap nişlerinde perde motifleri görülürken, Kadınhanı Pınarbaşı Cami'nin mihrap nişinde üçlü kemer motifi mevcuttur.

Ahşap süsleme tekniği olarak; oyma, delik işi (ajur), kafes, applike, yapıştırma,

90 Ögel, 2008, 325.

ahşap çatma ve ahşap boyama teknikleri kullanılmıştır. Süsleme uygulamalarında rumi, palmet, lotus gibi geleneksel motiflerde oldukça stilizasyona gidilmiştir.

Beylikler Dönemi yapısı olan Seydişehir Seyyid Harun Veli Cami hariç incelenen mihrapların ait olduğu yapıların çoğu elde edilen bilgi ve belgelere göre 18 ve 19. yüzyıl dönem örnekleridir.

Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılda batıya açılmasıyla, önceleri saray çevresinde daha sonra saray dışında yeni sanat anlayışı ile batılı unsurların kullanılıp yaygınlaştığı görülmektedir. Bu dönemde süslemedeki en büyük yenilik mimaride, iç ve dış mekanların duvarlarına ve tavanlarına yapılan duvar resimlerinde olmuştur. 18 ve 19. yüzyıl Osmanlı sanatında, İstanbul ve Anadolu'da, kubbe, tavan, kubbe kasnakları ve duvarların üst kısımlarında panolar içerisine uygulanan duvar resimlerinde cami, konak gibi tek yapı tasvirleri, gemi tasvirleri, sembolik motifler, insan-hayvan figürleri ile en fazla manzara tasvirleri işlenmiştir⁹¹. Bu yeni süsleme anlayışından dini mimari grubundaki camiler, özellikle de en çok süslemenin yer aldığı mihraplar etkilenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen mihraplar da bu yeni süsleme yaklaşımından etkilenen unsurlardır.

Osmanlı Klasik dönemine özgü doğadan alınmış lâle, gül vb. çiçekler, selvi ağaçları, yöresel ustaların hafızasındaki rumi, palmet, kandil motifleri gibi geleneksel motifler, batı etkili C-S kıvrımlı barok desenler, küçük çiçekler, rozetlerin uygulandığı rokoko, ışınal çubuklar, vazodan çıkan çiçekler, akant yapraklarının işlendiği ampir, antik dönem etkilerini taşıyan üzüm salkımı, asma yaprakları gibi çeşitli sanat akımlarının etkileri eklektik bir anlayışla mimaride ortaya konulmuştur⁹².

Çoğu 18. yüzyıl sonu ile 19. yüzyıla ait olan camilerin mihraplarında ahşap süslemede benzer motifler işlenmiştir. Osmanlı Geç Dönem özelliklerinden olan S-C kıvrımlar, batılı unsurların en belirgin olan kuru sıva üzerine boyalarla yapılmış ve Batı tarzında perspektif ve ışık-gölge denemelerinin görüldüğü resim programında perde motifi önemli bir rolü üstlenmektedir. İki yana tutturulmuş, açık bir pencereden bakılıyor hissi veren motif camide mihrap nişi süslemesi olarak kullanılmıştır⁹³. Süslemede görülen bu tür batılı etkiler özellikle Marmara ve Ege Bölgesi mimari örneklerinde daha anıtsal öğeler şeklinde oldukça etkili olmasına rağmen, Konya ve yöresinde mihrap formlarındaki sütunçe, alınlık gibi unsurlarda daha zayıf bir karakter sergilediği ancak süslemede, motiflerde, özellikle kalem işi boyamada etkili olduğu söylenebilir.

Bitkisel bezemelerde; sarmaşık kıvrım dallar, doğadan alınmış lale, papatya gibi çiçekler, buğday başakları, gülbezekler, dendanlar, diş motifleri, hilâl motifleri içeren süslemelere sahip olan araştırma kapsamındaki ahşap mihrapların tasarım ve süslemeleri ile yöredeki bazı usta ya da ustalara ait ortak stil özelliklerini yansıttıkları görülmektedir. Mihrapların, benzer özelliklerinden dolayı, bu camilerde kullanılan ahşap süsleme unsurları göz önüne alındığında aynı veya benzer ustalar tarafından dönem

91 Arık, 1988, 423.

92 Oğuz, 1983, 31.

93 Gürsoy, 2015, 146.

ekolü içerisinde üretilmiş olabileceği düşünülmektedir. Uygulanan bazı motiflerin yakın çevre illerde de görülmesi örneğin Kadınhanı Pınarbaşı Cami mihrabı bordüründeki bitkisel süslemenin aynısının Şarkikaraağaç Fatih Sultan Mehmet Cami (Cami-i Kebir) mihrabında da uygulandığı görülmektedir. Bu durum, 19. yüzyılda bazı ustalar eliyle şablon halinde uygulanmış olabileceğini düşündürmektedir. Bu tip ahşap mihrapların yapımının 18. yüzyıldan 20. yüzyılın ikinci yarısının başlarına kadar devam ettiği görülmektedir. İncelenen ahşap mihrapların 18, 19 ve 20. yüzyıl mihrap ahşap işçiliğine örnek olmaları, geleneksel bezeme anlayışı ile batı tarzı üslupların birlikte denendiği orjinal uygulamalar olması bakımından sanat değeri taşımaktadırlar. Ortaya çıkan bu özgün uygulamaların korunarak geleceğe aktarılması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdürraûf el-Münâvî, M. (1410/1990). *et-Tevkîf 'alâ mühimmâti 't-te 'ârîf*. Beyrut: nşr. M. Rıdvân ed-Dâye.
- Altın, Y. (2009). *Konya'daki Geç Dönem Osmanlı Camileri*. (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Arık, R. (1988). *Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Arseven, C. E. (1950). *Mihrap, Sanat Ansiklopedisi. C.3*. İstanbul
- Bakırer, Ö. (1976). *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrapları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Boran, A. & Bayar, Ş. (2014), *Sarayönü Dini Yapıları, Tarih, Kültür, Sanat, Turizm ve Tarım Açısından Uluslararası Sarayönü Sempozyumu, 24 -26 Ekim 2014 Konya*, Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Yayınları.
- Bozer, R. (2006). *Ahşap Sanatı, Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı (Mimarlık ve Sanat) 2*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bozkurt, T. (2007). *Osmanlı Selâtin Camii Mihrapları*, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Bozkurt, T. (2015). *Prof.Dr Selçuk Mülayim Armağanı Sanat Tarihi Araştırmaları, Bölüm adı:İslam Mimarisinde Mihrap Sembolizmi*. (Editör: Doğanay Aziz) İstanbul: Lale Yayıncılık
- Bozkurt, N. & Küçükaşçı, M.S. (2004). *Mescid-i Nebevi. TDV İslam Ansiklopedisi, 29.Cilt*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Böcüzade S. S. (1983). *Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi*, İstanbul: Serenler Yayını.
- Cezar, M. (1977). *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*. Türkiye İş Bankası Yayınları
- Çetinaslan, M. (2016), *Konya'daki Osmanlı Dönemi Mahalle Mescitleri, Uluslararası İslâm Medeniyeti'nde Konya Sempozyumu*, Konya
- Çoruhlu, Y. (1998). *Eyüp ve Çevresindeki Mezar Taşlarında Görülen Kâse İçinde Meyva Tasvirlerinin Sembolizmi, Tarihi Kültürü ve Sanatıyla II. Eyüp Sultan Sempozyumu*, İstanbul.
- Erdemir, Y. (1985a). *Konya ve Yöresindeki Nakışlı Ahşap Câmiler*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

- Erdemir, Y. (1985b), Konya Beyşehir- Bayındır Köyü Cami, *Vakıflar Dergisi* 19.193-206.
- Erzincan, T. (2005). Mihrap. *İslam Ansiklopedisi*. C. 30. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Fidan, M. A. (2018). *Akşehir ve Doğanhisar Mihrapları*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Grabar, O. (1998). *İslam Sanatının Oluşumu*. (N.Yavuz, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gürsoy, E. (2015), Uşak'ta Perde Motifli Mihraplar, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10: 146-157.
- Karaçağ, A. (2002), *Beylikler Devri Mimarisinde Alçı Süslemeler*, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Karpuz, H. (2009). *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya: I-II-III*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Keser, O. (2015). *Tarihi, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Kadınhanı* (2.Baskı). Konya: Ocak Grafik Matbaacılık.
- Oğuz, B. (1983). *Mezartaşında Simgeleşen İnançlar*. İstanbul: İsis Yayımcılık.
- Ögel, S. (2008). Anadolu Selçuklu Mimarisinde Taş Süsleme, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Önal, R. Ç. ve Köşklü Z. (2020), Trabzon'da Geç Dönem Osmanlı Camilerinde Ahşap Mihraplar. *Sanat Tarihi Dergisi* 29/2: 707-743.
- Önder, M. (1988), Seydişehir'de Seyyid Harun Külliyesi, Vakıflar ve Banisi, *Vakıflar Dergisi* 20: 13-14.
- Önge, Y. (1992). Konya'da Yeni Bulunan Alçı Süsleme, *IX. Vakıf Haftası Kitabı, Seminerler* (2 - 4 Aralık 1991 Ankara), Ankara, s. 187 - 195.
- Öney, G. (1976). Türk Çini Sanatı, İstanbul: Binbirdirek Matbaacılık San. Yayınları
- Özdemir, G. (2014). *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında İlgin Kazası*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Öztürk, B. (2019), *Kadınhanı Merkez ve Köylerindeki Kültürü Varlıkları*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Sözen, M. ve Uğur, T. (2005). Mihrap. *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Şemseddin S. (1317). *Kāmûs-ı Türkî*, İstanbul.

- Şimşir, Z. (2007). Ilgın Yukarı Çiğil Kasabası'ndaki İki Ahşap Cami, Konya: *Uluslararası Türk Sanatı ve Arkeolojisi Sempozyumu, Yeni İpek Yolu Konya Kitabı X*, 607-620.
- Top, M. (2002). Ortacağ Türk Mimarisinde Mihrab, *Türkler*, 6:128-129.
- Top, M. (1997). *Erken Donem Osmanlı Mihrabları (XIV-XV. Yüzyıl)*, (Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Uçar, S. (2019). *18-20. Yüzyıl Konya Camilerinde (Merkez) Ahşap Mihrap ve Minberler*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Ünal, H. R. (1976). Seyid Harun Camii ve Önündeki Üç Kümbet (Seydişehir-Konya), *Sanat Tarihi Yıllığı*, 6 (Özel Sayı), (45-66).
- Taşkan, D. (2011). *Artvin İli Borkça Ve Hopa İlçeleri Camilerinde Ahşap Süslemeler*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Yetkin, Ş. (1965). Türk Çini Sanatından Bazı Önemli Örnekler ve Teknikleri. *Sanat Tarihi Yıllığı*, 1, (60-102.)
- Yetkin, Ş. (1986). *Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Zemahşerî, *el-Fâ'ik*, I, 273

Arşivler

- (BOA) T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
- (KVBMA) Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi
- (VGMA) Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

FOTOĞRAFLAR

Fot. 1-2: Seyyid Harun Veli Camii ahşap mihrabı ve ahşap mihrap altındaki alçı mihrap (Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi)

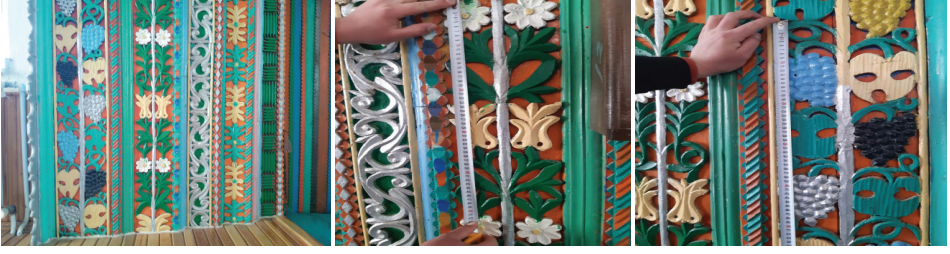
Fot. 3-4: Seyyid Harun Veli Camii ahşap mihrabı ve mihrap tacı (Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi)

Fot. 5-6: Ilgın Ağalar Köyü Camii mihrabı ve minberi (Uslu Bülbül, 2018)

Fot. 7-8: Ilgın Ağalar Köyü Camii mihrabı detayları (Uslu Bülbül, 2018)

Fot. 9-10-11: Ilgın Ağalar Köyü Camii mihrabı detayları (solda) (Uslu Bülbül, 2018), (ortada, sağda) (Mahmut Orhan, 2021)

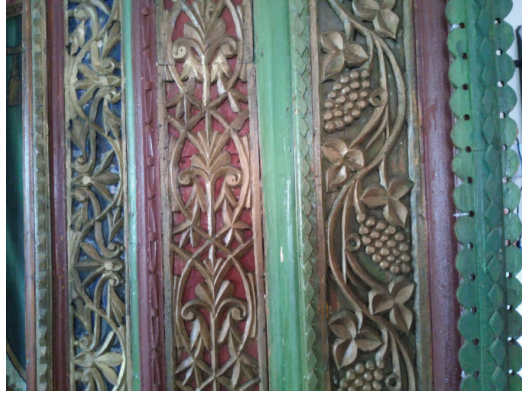
Fot. 12: Doğanhisar Başköy Camii mihrabı (Uslu Bülbül, 2018)

Fot. 13-14: Doğanhisar Başköy Camii mihrap detayları (Uslu Bülbül, 2018)

Fot. 15-16-17: Doğanhisar Başköy Camii mihrabı detayları (Uslu Bülbül, 2018)

Fot. 18: Doğanhisar Başköy Camii mihrap detayı (Uslu Bülbül, 2018)

Fot. 19-20: Beyşehir Üstünler Gedik Ahmet Paşa Cami Mihrabı (Uslu Bülbül, 2017)

Fot. 21-22: Beyşehir Üstünler Gedik Ahmet Paşa Cami Mihrap Tacı (Uslu Bülbül, 2017)

Fot. 23-24: Çavundur Cami mihrabı (Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, KVBMA).

Fot. 25: Çavundur Cami mihrabında perde motifi (Camii İmam Hatibi Halil İbrahim Öztemel, 2021).

Fot. 26: Çavundur Cami mihrabı alınlık detayı (Camii İmam Hatibi Halil İbrahim Öztemel, 2021).

Fot. 27-28: Beyşehir Bayağsar Hızır Ali Paşa Camii mihrabının önceki durumu (Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, KVBMA)

Fot. 29: Beyşehir Bayağsar Hızır Ali Paşa Camii mihrabı (Camii İmam Hatibi Feyzullah Toğrul, 2021)

Fot. 30-31: Kadınhanı Pınarbaşı Cami mihrabı (Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2009)

Fot. 32-33: Kadınhanı Pınarbaşı Cami mihrabından detaylar (Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2009)

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi | Ege University, Faculty of Letters
Sanat Tarihi Dergisi | Journal of Art History
ISSN 1300-5707 | e-ISSN 2636-8064
Cilt: 30, Sayı: 2, Ekim 2021 | Volume: 30, Issue: 2, October 2021

Sahibi (Owner): Ege Üniv. Edebiyat Fak. adına Dekan (On behalf of Ege Univ. Faculty of Letters, Dean): Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ ♦ Yazı İşleri Müdürü (Managing Director): Doç. Dr. Hasan UÇAR ♦ Editörler (Editors): Dr. Ender ÖZBAY, Prof. Dr. Semra DAŞCI ♦ Yayın Kurulu (Editorial Board): Prof. Dr. İnci KUYULU ERSOY, Doç. Dr. Lale DOĞER, Doç. Dr. Sevinç GÖK İPEKÇİOĞLU ♦ İngilizce Editörü (English Language Editor): Dr. Öğr. Üyesi Elvan KARAMAN ♦ Sekreteryaya - Grafik Tasarım/Mizampaj - Teknik İşler - Strateji - Süreç Yönetimi (Secretariat - Graphic Design/page layout - Technical works - Strategy - process management): Ender ÖZBAY

İnternet Sayfası (Açık Erişim) | Internet Page (Open Access)

DergiPark
AKADEMİK
<https://dergipark.org.tr/std>

Sanat Tarihi Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

Journal of Art History is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in April and October.

Clarivate
Analytics
ESCI
Emerging Sources Citation Index

TR DİZİN
ULAKBİM
TR DİZİN

DOAJ

Crossref

EBSCO

ERIH PLUS
EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Academic
Resource
Index
ResearchBID

SÖBIAD